

Լեռ Կամսար

Գրավոր պրոպագանդիստներ

Դաշնակցական պրոպագանդիստ Վահան Վրնջունին, որ նոր էր ավարտել պրոպագանդիստական դպրոցը, քաղաքեն գավառ կաճապարեր կուսակցական օգնություն հասցնելու հայ գյուղացուն:

Սոցիալ դեմոկրատ Գուրգեն Քրքիշյանն ալ գավառեն կդառնար իր քարոզչական միսիան կատարած:

Դեպքն այնպես բերավ, որ թեև հայացքներով տարբեր, բայց միևնույն պանդոկին մեջ պիտի գիշերեին: Պատկելեն առաջ, Քրքիշյանը հանեց ծոցատետրը և կամեցավ ստուգել, թե իր այդ օրվա խոսածները ուղի՞ղ կհամեմատեին ծոցատետրին ցիտատներուն հետ, և թե մոռացմամբ դաշնակցական մտքեր չէ՞ր քարոզած:

Վրնջունին ալ անդին իր ծոցատետրը աչքի կանցուներ՝ վերհիշելու սովորածները ու վաղվան խոսելուն պատրաստվելու համար: Երբ համեմատեցին ու վերահասու եղան մեկը իր խոսածին, մյուսը իր խոսելիքին, ծոցատետրնին ծալեցին ու մոտեցան իրարու՝ չափվելու քիչ մը:

-Ընկե՛ր,- ըսավ Վրնջունին, որը իբրև նորավարտ, ամեն հանդիպողին վրա իր գիտությունը փորձել կուգեր, այնպես ինչպես մեկը դանակը հեսանելե վերջ, ամեն հանդիպած փայտին կքսե սրությունն ստուգելու համար:

-Ընկե՛ր,- կրկնեց Քրքիշյանը:

Մինչև հոս համաձայն էին իրարու:

-Կարծեն թե դուք ալ սոցիալիստական կուսակցություն եք, այնպե՞ս է, - հարցուց Քրքիշյանը:

-Այո՛, մենք սոցիալիստներ ենք,- պատասխանեց Վրնջունին:

-Եվ եթե չեն սխալիր, միևնույն ատեն դեմոկրատներ եք մեզ նման:

-Այո՛, մենք դեմոկրատներ ենք, - ըսավ Վրնջունին վախցած՝ թե ինչո՞ւ պիտի այսքան մոտիկ ըլլային իրարու:

-Ահա՛, ուրեմն դուք սոցիալ-դեմոկրատներ եք, -վրա տվավ Քրքիշյանը անակնկալ հաջողածի մը ուրախությամբ ու սղմեց Վրնջունիին գույգ ձեռքերը:

-Բայց լսե՛, մենք սոցիալիստներ ենք, մենք դեմոկրատներ ենք, բայց մենք սոցիալ-դեմոկրատներ չենք, - ձեռներն ազատելով՝ հաղթական գոչեց Վրնջունին ու մեկդի երթալով կամաց մը բացավ ծոցատետրը: Ու տեսնելով, որ շիտակ էր ըսածը, կրկնեց նույնը ավելի ինքնավստահ ու հպարտ:

-Այո՛, այո՛, ինչպես ըսի, մենք սոցիալիստներ ենք, դեմոկրատներ ենք, բայց մենք սոցիալ-դեմոկրատներ չենք:

Քրքիշյանը պարտված, ինքզինքը կժողովեր երկրորդ հարձակման մը համար:

Բայց Վրնջունին հառաջ տարավ հարձակումը:

-Կեցիր բան մըն ալ ես ըսեմ, - շարունակեց Վրնջունին, - չէ՞ որ մենք երկուքս ալ աշխատավորության շահուն համար կտքնինք, ամա, անա՛նկ է, թե ոչ...

-Հարկա՛վ, հարկա՛վ:

-Չէ նե բուրժուվային համար...

-Քա՛վ, քա՛վ լիցի, հրաժարինք ի բուրժուվայե և համենայն կապիտալե նորա:

Եվ երկուքն ալ կոնակնին դարձուցին արևնուտք, ինչպես կրնեն եկեղեցիին մեջ «հրաժարիմքին» ատեն:

-Հա՛, - առաջ տարավ իր խոսքը Վրնջունին, - ուրեմն ի՞նչ տարբերություն մեր և ձեր մեջ... եկուր դաշնակցական եղիր:

Քրքիջյանը զգալով, որ հասեր է փորձության ժամը՝ զգաստ դիրք բռնեց:

-Տարբերությունը խիստ մեծ է, պարո՛ն, - խոսեցավ Քրքիջյանը:

Սոցիալ-դեմոկրատիան կհենու արդյունաբերական պրոլետարիատի վրա, իսկ դաշնակցությունը՝ գյուղացիության: Կամաց մը ծոցատետրին նայելով Հետո այս ալ ըսեմ՝ որ դուք կընդգրկեք կոոպերացիաներ ու կղավանիք ֆեդերացիա. մենք՝ կենտրոնացում կամ ավելի ճիշտ՝ ցենտրալիզացիա: Թեև, եթե ասոնք ալ չըլլային, ես արդեն հաստատ աղբյուրե գիտեմ, որ դաշնակցությունը տարբեր կուսակցություն է, սոցիալ-դեմոկրատիան տարբեր:

Վրնջունին կամեցավ պաշտպանվիլ, բայց հակառակորդը շարունակեց:

-...Կեցի՛ր, կեցի՛ր, սա պարզ բան, դուք Կառլ Մարքս, Բեբել, Կաուցկի ունի՞ք:

-Ոչ:

-Ահա՛ քեզի խոշոր տարբերություն մը:

-Է՛, մենք ալ կրնանք մեր շեֆերու անունը Կառլ Մարքս դնել...

-Չանըմ, ի՞նչ ըսել է, հարկավ կրնանք. Մարքս կա՛ Մարքս ալ կա, բոլոր Մարքսերը մե՞կ կըլլան:

Քրքիջյանը հարմար բոպե մը կորոներ, որ ծոցատետրը նայեր, վասնզի այսքանը ըսած էր առանց անգամ մըն իսկ նայելու, ինչ որ անձնապաստանություն ըսել էր:

Մինչև կեսգիշեր անոնք այսպես վիճեցին ու, ի պատիվ իրենց, պետք է ըսեմ, որ սկզբունքին հավատարիմ մնալով՝ միշտ հակառակ խոսեցան իրարու: Վերջեն Քրքիջյանը պառկեցավ: Հարկավ ոչ անոր համար, որ ըսելիք չուներ:

Վրնջունին ճրագը իր մոտ քաշելով խորամուխ եղավ իր ծոցատետրին մեջ, իսկ Քրքիջյանը աչքերը մութին սևեռած քնո հրեշտակին կսպասեր:

Այս միջոցին Վրնջունին հանկարծ աչքը տետրակեն բարձրացնելով պոռաց.

-Հապա, որ պատմության պրոցեսը ցույց չի տար, թե բանվորները հետզհետե ընչագուրկ կդառնան... Ասո՞ր ինչ կըսես:

-Պարո՛ն, քո կողմեն անագնվություն է լույսին մոտ նստել և հարձակվել մութին մեջ պատկողի մը վրա, - ըսավ Քրքիջյանը: -Սակայն ինչ ալ որ ըսելու ըլլաս՝ ես սոցիալ-դեմոկրատ եմ:

-Այդ մեկ, -շարունակեց Վրնջունին, որը ամեննին միտք չուներ խնայելու հակառակորդին, - հետո՝ մեր կոռպերացիաներ 1893 թվին Հոլանդիո մեջ երկու անգամ կրկնապատկվեր են...

-Ինչ կուզես ըսես, ես սոցիալ- դեմոկրատ եմ:

-Իսկ հաջորդ տարին անոնց թիվը եղեր է այնքան, որքան Բելճիո մեջ 1881 և 1882 թվերուն միասին վերցված...

-Ես սոցիալ-դեմոկրատ եմ:

-Հերթիր, է՛, ինչո՞ւ կ'ըսես...

-Ես սոցիալ-դեմոկրատ եմ:

-Սո՞ւտ կ'խոսես...

-Ես սոցիալ-դեմոկրատ եմ:

-Ճի՞շտ կ'խոսես...

-Ես սոցիալ-դեմոկրատ եմ՝ և ահա կ'ընես. խնդրեմ քունիս մեջ անագնվություն չընես: Կհայտարարեմ, ես սոցիալ-դեմոկրատ եմ թե քունիս մեջ՝ թե արթուն, - ըսավ Քրքիջյանը ու հաշիվը փակելեն զկնի՝ աչքերն ալ փակեց:

Վրնջունին ալ բոլոր հոյսը կտրած՝ մարեց լամպն ու պատկեցավ, բայց աջ կողքին վրա, ինչու որ հակառակորդը ձախ էր պատկեր...

Ահա ճիշտ այս միջոցին, երբ անոնք կմրափեին յուրաքանչյուրը ըստ յուր ծրագրի, ներս մտավ պանդոկապետը, որը դուրսեն ականջ էր դրեր անոնց խոսակցությանը: Անիկա կամաց մը մութին մեջ խարխափեց ու ձեռք անցունելով երկուսին ալ ծոցատետրերը, Վրնջունին՝ Քրքիշյանի գրպանը դրավ, Քրքիշյանին՝ Վրնջունին ու մեղմիվ հեռացավ:

Առտուն երբ պրոպագանդիստները ելլելով տետրերը վերցուցած սկսեցին իրենց հանապազօրյա աշխատանքը՝ Վրնջունին սկսավ սոցիալ-դեմոկրատական մտքեր քարոզել, իսկ Քրքիշյանը՝ դաշնակցական մտքեր, այնպես՝ ինչպես երեկ սոցիալ- դեմոկրատական:

Անոնց համոզումները փոխս էին ինկեր...

1917թ.